

Vesîka ve Fotoğraflarla
Osmanlı Devrinde
KUDÜS

ÇAMLICA

İstanbul 2009

İçindekiler

İÇİNDEKİLER	V
ÖNSÖZ	XXIII
KISALTMALAR	XXV
GİRİŞ	XXVII

MUKADDES MEKANLAR

Kudüs-i Şerîf'in dışında bulunan Hazret-i Mûsa (a.s.)'ın türbesini fakîr halkın ziyâret etmesinin sağlanması	3
Kudüs-i Şerîf'de Musallebe isimli kiliseye bitişik olarak bulunan mescidin kiliseye çevrilmesinin önlenmesi	4
Hazret-i Mûsa (a.s.), Hazret-i Yûnus (a.s.) ve Hazret-i Lût (a.s.) peygamberlere ait tûrbelerin tamir ettirilmesi	6
Kudüs-i Şerîf'de Hazret-i İshâk (a.s.)'ın türbesindeki örtünün kuşağından bir miktarını çalanların suçları sabit olursa cezalandırılmaları	7
Hazret-i Mûsa (a.s.), Hazret-i Yûnus (a.s.) ve Hazret-i Lût (a.s.) peygamberlere âit tûrbelerin tamir ettirilmesi, kandillerinin hemen asılması ve vakîf gelirlerinin ne olduğunu araştırılması ..	8
Sahratullâh'da (Kubbeti's-Sahre) hutbe okumak Hanefî Mezhebi hatiblerine ait olması sebebiyle bunun aksini yapanların cezalandırılması	9
Sahratullâh ve Mescid-i Aksâ'nın tamiri için Şam'dan usta gönderilmesi	10
Sahratullâh ve Mescid-i Aksâ'nın tamiri içinde çalıştırılmak üzere Şam'dan on yeniceri ve bir bölükbaşının gönderilmesi	11
Sahratullâh ve Mescid-i Aksâ'nın tamir edilmesi	12
Kudüs-i Şerîf Binâ Emini Mehmed Hakkı Bey'in tamirine memur olduğu Sahratullâh ve Mescid-i Aksâ ve diğer binâların tamiri için gereken çeşitli boyâ, altın varak ve kerestenin satın alınması	13
Kudüs-i Şerîf'de Sahratullâh-i Müşerrefe ile Mescid-i Aksâ'nın tamiri ve masrafının Haremeyn Hazinesi'nden verilmesi	14
Mescid-i Aksâ'nın mihrab tarafında bulunan Bâb-ı Hızır isimli kapıdan kalenin sonunda yer alan Mehd-i Îsâ tabir olunan mahaldeki burca kadar zelzelede yıkılmış duvarların tamir ettirilmesi	15
Mescid-i Aksâ'daki sancaklarla Hazret-i Mûsa (a.s.)'ın sandukası örtüsü ve bir adet levhanın, yeniden dokunup imal edilmek üzere Surre-i Hümâyûn'la gönderildiği	16

Kudüs-i Şerîf'deki Hazret-i Dâvûd (a.s.) türbesinin harap olan sanduka örtüsünün yenilenmesi	17
Kudüs-i Şerîf'deki Hazret-i İbrahim (a.s.), Hazret-i İshâk (a.s.), Hazret-i Yakûb (a.s.) ve Hazret-i Yûsuf (a.s.)'ın sanduka örtülerinin değiştirilmesi ve bu iş için gelen türbedârlara atiyye verilmesi	18
Kudüs-i Şerîf'de medfun bulunan peygamberlere ve hanımlarına âit türbeler için imâl olunan sanduka örtülerinin masrafının karşılanması	20
Kudüs-i Şerîf'deki mübarek yerlerin tamiri için ihtiyaç duyulan çinilerin imâli ve masraflarının karşılanması	21
Kudüs-i Şerîf'de bulunan bazı mukaddes yerlerin tamiri, buralara lazım olan çinilerin imali ve gerekli masrafların karşılanması	22
Kudüs-i Şerîf'de Hazret-i Dâvûd (a.s.)'ın türbedârlarından Şeyh Osman ve Ali efendilerin sahip oldukları yerlere ait gelirlerin kendilerine maaş olarak verilmesi ..	26
Hazret-i Ömer ibn-i Hattâb (r.a.)'ın Kudüs-i Şerîf'de yaptırdığı mescidin tamiri	27
Kudüs-i Şerîf'de bulunan Hazret-i Ömer Mescidi'nin tamir edilmesi	28
Kudüs-i Şerîf'de bulunan Hazret-i Ömer Câmi-i Şerîfi'nin tamiri ve bir mekteb-i rüşdiye ile bir hastahânenin inşâsı	29
Gayr-i Müslümanların Mescid-i Aksâ ve Harem-i Mukaddes'e girmelerinin yasaklanması	30
Hazret-i Ömer Câmii'nin inşâsına dolayı Kudüs-i Şerîf mutasarrifinin memnuniyetini bildirdiği mektubuna cevap yazılması	31
Kudüs-i Şerîf'de medfun bulunan Ömerü'l-Mücerred ve Ebu'l-Gays Hazretleri'nin türbedarlığının Muhammed Arif Efendi'ye tevcihî	32
Kudüs-i Şerîf'deki Devâtdâriye adlı medresenin ıslahhane olarak kullanılmak üzere tamiri, ıslahhâneye gelir sağlamak için de harap çarşının tamiri ve dükkanlar inşâsı	33
Kudüs-i Şerîf'de medfun bulunan peygamber makamlarının tamiratı	34
Kudüs-i Şerîf'de medfun bulunan peygamber kabirlerinin örtülerinin yenilenmesi	36
Sahratullâh binaları için İncir köyünde bulunan tabak fabrikasında imâl olunan çiniler hakkında ..	39
Kudüs-i Şerîf'deki Mescid-i Aksâ ile sair mukaddes mahallerin tamir edilmesi	40
Sahâbe-i Kirâm'dan Ukkaşe (r.a.)'ın Kudüs-i Şerîf dışında bulunan türbe ve câmiinin tamir edilmesi	41
Kudüs-i Şerîf kasabası civarında medfûn olan Hazret-i Şemûil Aleyhisselam'in türbe ve câmiinin tamir edilmesi	42
Sahratullâh'ın kubbesine yeni bir avize satın alınması	43
Sahratullâh-i Müşerrefe'ye pâdişâhın ihsan ettiği avizenin asılması için, müناسip birinin Kudüs-i Şerîf'e gönderilmesi	44
Kudüs-i Şerîf Sancağı civarında Beytullahm kasabasında bulunan Hazret-i Ömer Câmii'nin tamir ve yeniden inşası	45

Kudüs-i Şerîf Sancağı civarında Beytullahm kasabasında bulunan Hazret-i Ömer Câmii'nin planı	47
Beytullahm kasabasında Hazret-i Ömer (r.a.)'in namaz kıldığı yerde yeniden inşâ edilen câminin plânı ve bulunduğu mahallin rivayet edilen tarihçesi	48
Kudüs-i Şerîf için imâl edilen çinilere dair	50
Kudüs-i Şerîf yakınında medfûn bulunan Mûsa Aleyhisselam'in kabrinin tadilât ve inşaatının icrâsı	52
Mescid-i Aksâ için Hereke Halı Fabrikası'nda dokunan halının tefrişi	53
Halı döşenecek Mescid-i Aksa'nın planı	54
Kudüs-i Şerîf'de bulunan Hazret-i Ömer Câmii'ne halı döşenmesi	55
Kudüs-i Şerîf'de bulunan Hazret-i Ömer Câmii'nin planı	56
Kudüs Harem-i Şerifi'nin süratle tamir edilmesi	57
Kudüs Harem-i Şerifi dâhilinde bulunan peygamberlerin ve hanımlarının kabirlerindeki hasırların yenilenmesi	59
Sahratullâh'ın kubbesi altındaki mağarada Hazret-i Süleyman (a.s.)'ın kabri ve ona âit bazı eşyânın bulunduğuna dair	60
Sahratullâh ile Mescid-i Aksâ'nın tamiratının tamamlandığı	62
Kudüs-i Şerîf'de Sahratullâh-i Müşerrefe'nin duvarlarında bulunup harap olan çinilerin tamir edilmesi	63
Kudüs-i Şerîf'de Kubbetü's-Sahre'nin dışında bulunan çini levhaların tamiri	64
Vakfı olmayan Kudüs-i Şerîf'deki Şeyh Cerrah Hazretleri'nin türbe ve câmiinin tamir edilmesi	65
Kudüs-i Şerîf'deki Şeyh Cerrah Hazretleri'nin türbe ve câmiinin planı	66
Yeni teşkil edilen Bi'rûssebi' kazasında hükûmet konağı ve hapishâne ile beraber câmiinin tamir edilmesine dair	68
Yeni teşkil edilen Bi'rûssebi' kazasında inşâ edilecek câmi planı	70
Kudüs-i Şerîf'de Mescid-i Aksâ, Sahratullâh-i Müşerrefe ve benzeri mukaddes mekânında bulunan kıymetli eşyâ ve eserlerin yabancılar tarafından alınıp götürülmemesine mâni olunması	72
Kudüs-i Şerîf Harem-i Şerifi'nde bulunan kabirlerin örtü, avize ve halâlarıyla beraber Hazret-i Mûsa (a.s.), Hazret-i Süleymân (a.s.) ve Hazret-i Dâvûd (a.s.)'ın makamlarındaki örtülerin de yenilenmesi	73
Kudüs-i Şerîf'deki eserlerin harap bir halde olup tamir edilmeleri icap ettiğine ve talebe-i ulûm yetiştirmesine ehemmiyet verilmesine dair lâyiha	75
Hazret-i Ömer (r.a.) tarafından Kudüs-i Şerîf'de inşâ ettirilen câmiin tamir edilmesi	79
Kudüs-i Şerîf Harem-i Şerifi'ndeki kabirlerin örtü, avize ve halâlarıyla Hazret-i Mûsa (a.s.), Hazret-i Süleymân (a.s.) ve Hazret-i Dâvûd (a.s.)'ın makamlarındaki örtülerin yenilenmesi	80

Eriha Çiftliği'nin uzak bir yerinde olup zelzeleden hasar gören câmi ve mektebin daha yakın bir mahalde inşa edilmesi	81
Zelzeleden hasar gören câmi ve mektebin planı	83
Kudüs-i Şerîf'deki Sahratullâh'in tamiratının yapılmasına ve elektrik tesisâtının döşenmesine dair	84
Kudüs'ün umûmî görünüşü	85
Mescid-i Aksâ (1900)	86
Kudüs şehrinin Zeytindağı'ndan görünüşü	88
Kudüs şehrinin umûmî görünüşü	88
Kubbetü's-Sahre ve Mescid-i Aksâ	90
Mescid-i Aksâ	91
Mescid-i Aksâ'nın içinden bir görünüş	92
Kudüs'te Mervânî Mescidi Meydanı (Mescid-i Aksa Meydanı) (1903)	93
Kudüs-i Şerîf'te Mescid-i Aksâ (1900)	93
Mescid-i Aksâ'nın içinden bir görünüş (1900)	94
Mescid-i Aksâ'da bulunan minber (Selâhaddîn Eyyûbî Minberi) (1900)	99
Mescid-i Aksâ'da bulunan minber (1914)	100
Kubbetü's-Sahre (1900)	102
Kubbetü's-Sahre ve Mescid-i Aksâ	105
Kubbetü's-Sahre	105
Kubbetü's-Sahre	106
Kudüs'ün umûmî görünüşü	106
1860 yılında Kubbetü's-Sahre	107
Kubbetü's-Sahre	107
Kubbetü's-Sahre ve Mescid-i Aksâ (1901)	109
1854 yılında Kubbetü's-Sahre ve Mescid-i Aksa	109
Kubbetü's-Sahre	110
Kubbetü's-Sahre'nin içinden bir görünüş	112
Kubbetü's-Sahre'nin içinden bir görünüş - Kubbetü's-Sahre'ye adını veren taş	114
Kubbetü's-Sahre'nin içinden bir görünüş	115
Hazret-i Dâvûd (a.s.)'ın mahkemesi (1900)	116
Harem-i Şerîf'in büyük kapısı (1900)	118
Hazret-i Dâvûd Aleyhisselâm Kapısı	119

Kudüs Harem-i Şerîfi'nin Bâbü's-Silsile isimli kapısı (1900)	121
Kudüs Harem-i Şerîfi avlusu ve burada bulunan minber (Kadı Burhaneddîn Minberi)	121
Kudüs Harem-i Şerîfi avlusunda bulunan bir minare (1900)	122
Kudüs Harem-i Şerîfi avlusu (1900)	124
Kudüs-i Şerîf'te Hazret-i Dâvûd (a.s.) Kapısı	126
Hazret-i Dâvûd Aleyhisselâm'ın makamının manzarası (1900)	127
Bâbü'n-Nasr (Şam Kapısı - Bâbü'l-Âmûd) (1900)	128
Kudüs-i Şerîf'te bir sokak (1900)	129
Halîlürrahman kasabasının umûmî görünüşü (1900)	130
Kudüs Harem-i Şerîfi avlusu (1900)	131
Kudüs Harem-i Şerîfi avlusunda bulunan minber (1900)	132
Kudüs Harem-i Şerîfi avlusunda bulunan minber (1900)	133
Beytullahm'in umûmî görünüşü	134
Beytullahm surları ve Hazret-i Dâvûd (a.s.)'ın kulesi (1900)	135
Beytullahm surları ve Hazret-i Dâvûd (a.s.) zamanında inşâ edilmiş olan bir kule manzarası	135
Beytullahm şehrinin umûmî görünüşü	136
Yafa şehri	136
Beytullahm (1910)	137
Beytullahm'de Kubbe-i Râhîl	137
Beytullahm şehrinde pazar (1900)	138
Beytullahm şehrinin umûmî görünüşü (1900)	139
Beytullahm şehrinde pazar yeri (1900)	139
Kubbe-i Râhîl - Beytullahm (1900)	140
Kubbe-i Râhîl - Beytullahm'in doğusu (1912)	140
Kubbe-i Râhîl - Beytullahm	141
Beytullahm (1918)	141
Kudüs'te, Sahyun (Siyon) Dağı üzerinde Hazret-i Dâvûd (a.s.)'ın mezarı (1900)	142
Sahyun Dağı'nda Hazret-i Dâvûd Aleyhisselâm'ın türbesi (1900)	144
Kudüs-i Şerîf'te Kânûnî Sultan Süleyman'ın yaptırdığı kalenin kitabesi (1900)	148
Sahyun Dağı'nda mâide (sofra) mahalli (1900)	149
Kudüs-i Şerîf civarında Silvan vadisi (1900)	149

Kudüs-i Şerîf'te Hazret-i Dâvûd (a.s.) Kapısı	150
Kudüs-i Şerîf civarında Zeytindağı (1900)	150
Kudüs-i Şerîf'te Bâbü'z-Zeheb (1900)	151
Silvan Vâdisi - Kudüs (1914)	152
Taberiye şehrinin umûmî görünüşü (1898)	152
Taberiye şehrinin kaleden görünüşü	153
Taberiye şehri ve câmii (1910)	153
Kudüs Harem-i Şerîfi'nin içinden bir görünüş (1900)	154
Halîlürrahmân şehrinin umûmî görünüşü (1900)	155
Kudüs-i Şerîf'in Halîlürrahmân (Yafa - Bâbü'l-Halîl) Kapısı (1900)	155
Kudüs-i Şerîf'te Bâbü'z-Zeheb (1900)	156
Kudüs-i Şerîf'te Şam Kapısı (Bâbü'l-Âmûd) (1900)	157
Kudüs Harem-i Şerîfi (1910)	160
Kudüs Harem-i Şerîfi'nin içi (1910)	161
Kudüs'te Bâbü'l-Âmûd (Şam Kapısı) (1910)	162
Kudüs'te Hanâtîr Meydanı (1903)	163
Yafa şehri sahili	164
Kudüs'te Yafa (Halîlürrahman) Kapısı (1899)	164
Kudüs'te Yafa Kapısı ve Meydanı	165
Kudüs'te Yafa Kapısı Caddesi (1899)	165
Kudüs'te Bâbü'l-Halîl'in (Yafa Kapısı) batı tarafından görünüşü (1914)	167
Kudüs'te Bâbü'l-Esbât (1890)	167
Kudüs'te Bâbü'l-Amûd (1915)	171
Halîlürrahman'da Harem-i İbrâhîmî	173
Harem-i İbrâhîmî'nin dışı (1910)	174
Harem-i İbrâhîmî'nin içi (1910)	175
Kudüs'te Yafa kapısı (1900)	176
Hazret-i Dâvûd (a.s.) Kapısı	177
Kudüs'te Zeytindağı (1898)	178
Kudüs'te Davûd (a.s.) Mahallesi	178
Kudüs'te Bâbü'l-Halîl (1914)	179

Yafa Şehri ve çarşısı (1915)	179
Taberiye şehri ve câmii	180
Tarîku'l-Âlâm (1910)	181
Kudüs'te Yafa Kapısı (1909)	182
Nâsira şehrinin umûmî görünüşü	183
Gazze'ye bağlı İsdud Beldesi (1900)	184
Bi'rûssebi' (1898)	185
Kudüs istasyonuna giden yol (1898)	185
Halîlürrahman şehri (1900)	186
Baalbek'in umûmî görünüşü	187
Kayseriye (1900)	187
Bir depremden sonra Nablus şehri	189
Nablus şehrinde taşçılar (1899)	189
Yafa şehrinde Osmanlı binaları	190
Kudüs surlarının umûmî görünüşü ve Müslüman mezarlığı (1914)	191
Yafa şehrinin umumi görünüşü	191
Yafa şehri (1899)	192
Ramallah'ta bir sokak (1900)	192
Kudüs'teki dinî merâsimlerden biri (1914)	193
Gazze'ye bağlı İsdud Beldesi	193
Kudüs sokakları (1914)	194
Kudüs'te Hazret-i Dâvûd (a.s.)'ın oğlunun türbesi	195
Kudüs-i Şerîf'te bir sokak	196
Kudüs-i Şerîf'te Kışla Caddesi (1900)	199
Kudüs-i Şerîf'te bir sokak (1900)	200
Harem-i Şerîf'in Bâbü'r-Ribât veya Alâüddin el-Basrî isimli kapısı	203
Kudüs-i Şerîf'te bir sokak (1900)	204
Harem-i Şerîf'in "Karanlık" ismiyle bilinen kapısı (1900)	205
Kudüs'te bir sokak	206
Kudüs'te Osmanlı Devleti tarafından verilen bir iftar	207

VAKIF

Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâret vakfına bağlı köylerin halkına zarar veren kişilere mâni olunması	211
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'teki imâret vakfının korunması için on tane yeniçerinin gönderilmesine dâir.	212
Kudüs-i Şerîf'deki vakfın daha evvelki mütevellisi zamanından kalan mahsûlün Dubrovnikli tüccarlara satılması	213
Halilürrahman Evkafı'ndan ismi yazılı olanların dışında hiç kimseye bir şey verilmemesi hakkında	214
Sahratullah-i Müşerrefe'de cüz okunmak için Kamame tevliyetinin Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâret evkafının mütevellîsine verilmesi	215
Hürrem Sultan'ın imâreti evkafına ait borçların tahsil edilmesi	216
Hürrem Sultan'ın imâreti evkafına bağlı olduğu halde Gazze sancakbeyinin adamları tarafından zapt edilen Remle'ye bağlı Keferciş Köyü mahsûlâtının vakfa iade edilmesi	217
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâreti evkafı mallarını korumak için yeniçeri ve kale erenlerinden onyedi kişinin vazifelendirilmesi	218
Kudüs-i Şerîf'de Kamame mahsûlünden cüz okuyan kimselerden ölenler olursa yerlerine imtihânla tevcîh yapılması	219
Halilürrahman Vakfı ambarından buğday çalınmasına, ekmek tartısında hile yapılmasına ve peygamber türbelerinin soyulmasına dâir	220
Kudüs-i Şerîf'deki imâret köyü çiftçileri ile mütevellisi arasındaki şikayetin araştırılıp hakîkî suçlunun bulunarak cezalandırılmasına dâir	221
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâret vakfına bağlı köylerin halkına zarar veren kişilere mâni olunması	223
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâreti evkafının mahsûlünün zevâidi İstanbul'a getirileceği zaman yeniçerilerden ve kale erenlerinden yeterince muhafiz tayin edilmesi ve yol emniyetinin sağlanması	224
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâret vakfından verilen yiyeceğin adaletli bir şekilde dağıtılması.	225
Hazret-i Musa (a.s.), Hazret-i Yûnus (a.s.) ve Hazret-i Lût (a.s.)'ın vakif mallarının eski nâzırın çocuklarından alınarak vakfa iade edilmesi	226
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'teki imâret vakfına yapılan müdâhalenin önlenmesi	227

Kudüs-i Şerîf'deki vakıf mütevelliisinin halka yaptığı zulmün araştırılması	228
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâretine her sene verilen ve bu sene verilmeyen pirincin tamamının verilmesi	229
Kudüs-i Şerîf'deki, hile ile satılan evkafa ait yerlerin tekrar vakfa iade ettirilmesi	230
Kudüs-i Şerîf'de yeni bir evkaf memuriyeti verilmek gerektiğinde bunun boşalma sebebi ve tarihinin kaydedilmesi	231
Hazret-i Musa (a.s.), Hazret-i Lût (a.s.) ve Hazret-i Yunus (a.s.) vakıflarındaki muamelelerin vakıf şartlarına göre yapılması	232
Kudüs-i Şerîf civarındaki bazı nahiyyelerin câbisi iken sonradan muhzırbaşı olan bir şahsın üzerindeki vakıf mallarının geri alınması	233
Kudüs-i Şerîf'deki Hazret-i İbrahim Halilürrahman İmâreti'nin mütevelliisi ve çocukları hakkındaki şikayetlerin doğru olup olmadığı teftiş edilmesi ve icabının yapılması	234
Kudüs-i Şerîf Beyi'nin, Halilürrahman ahalisinin işledikleri barutu, ucuz fiyatta satın alınmasının ve ahaliye zulmetmesinin araştırılmasına dâir	235
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâretine lâzım olan pirincin Dimyat'tan gönderilmesi ve imâret mahsûlünden fazla olanın Mısır'da satılması	236
Kudüs-i Şerîf vakıf köylerinden bedava yem ve yiyecek alanların önlenmesi	237
Yavuz Sultan Selim Han'in daha önce vermiş olduğu emir yenilendiğinden Hürrem Sultan'ın Kudüs'teki imâretine verilen suya hiç kimsenin müdâhale ettirilmemesi	238
Hürrem Sultan'ın Kudüs-i Şerîf'deki imâreti için eskiden beri Dimyat ve Reşid'den verilemeyeceğinden dolayı pirincin devam edilmesi	239
Kudüs-i Şerîf'deki Hürrem Sultan Evkafı mütevelliisinin kaymakamı zimmetindeki malın geri alınmasına dâir	240
Kudüs-i Şerîf kadısı naiblerinin Şeyh Şehabüddin Âlûsi'nin zaviyesinde barınan Hintli fakirlere yaptıkları haksızlığın giderilmesine dâir	241
Mısır'dan Kudüs-i Şerîf'e gelen tüccar, misafir ve ulemânın geçici olarak oturmaları için vakfedilen ribât tevliyetinin tevcihî	242
Kudüs-i Şerîf'de mezarlari olan peygamberlerin vakıflarına bağlı altı köyden vergi alınıp alınmayacağına dâir	244
Kudüs-i Şerîf'deki Hazret-i Ömer Câmii'nin tamiri ile bir rüşdiye mektebi ve bir gurebahânenin pâdişâh vakfı olarak inşâsı için gerekli keşiflerin yapılması	246

Kudüs-i Şerîf Melevihânesi ile diğer mahallerin tamir ve inşâlarına dâir	247
Musevilerin eline geçen arâzî yüzünden Şemûil Aleyhisselam'ın evkafının varidatsız kalmasından dolayı yapılan şikâyetin incelenmesi	248
Kudüs-i Şerîf'de bulunan Rum Ortodoks vakıflarına yapılan müdâhaleye dâir (Evkaf-ı Milliye-i Osmaniye'den olan evkafın Evkaf-ı Yunaniye'den olamayacağı)	249
Şeria Nehri civarındaki dört bin beşyüz dönüm arâzînin başkasına satılmamak üzere pâdişâh tarafından alınarak vakfedilmesine dâir	250

ZİYARETLER

Nablus'ta sancakbeyi olmadığından Mısır ve Şam'dan gelen kâfilelerle Kudüs-i Şerîf'i ziyârete gidenlere kayıtsız davranışmakta olması sebebiyle buraya Şam zâimlerinden Sâlih'in tayin edilmesi	255
Tarîkat-ı Nakşîye'den ve Hokand ahalisinden Kudüs-i Şerîf'de bulunan Hacı Mehmed ve Hacı Zekeriya efendilere hümet edilmesine dâir	256
Boğdan memleketi boyarlarından Laskaraki Kantakuzen'e Dersaadet'ten Kudüs'e gidip gelinceye kadar gerekli yardımın ve kolaylığın gösterilmesi hakkında yol üzerinde bulunan kazaların vazifelilerine ferman	257
Avusturya'da Linz şehri ahalisinden, sağır, dilsiz ve fakîr Terzi Berje'nin Kudüs-i Şerîf ziyareti için yardım talebi	258
Brezilya İmparatoru'nun İstanbul, Suriye ve Kudüs-i Şerîf'i ziyaretlerinde kendisine gösterilen alâkaya teşekkürü	259
Kudüs-i Şerîf ahvâline dair, Avusturya Veliahâdi Arşidük Rudolf'un mihmandarı Rıza Bey'in lâyihası	260
İngiltere Kralîcesi'nin oğlu Edinburg Dükü'nün, Kudüs-i Şerîf'i ziyaret ettiğine ve buradan İzmir'e gideceğine dâir	267
Rusya İmparatoru'nun birâderleri Grandük Serç ile Grandük Pol ve Grandüshes Elizabeth'in, Suriye ve Kudüs-i Şerîf seyahatlarına dâir	269
Hazret-i Süleymân (a.s.)'ın hazinesinin Kudüs-i Şerîf'de olduğundan bahseden bir kitabın sahibi tarafından hazineyi aramak için izin talebine dâir	273
Alman imparatorunun Suriye ve Kudüs-i Şerîf'e olan seyâhatlerinde alinacak askerî tedbirler	275
Alman imparatorunun 25 günlük Kudüs-i Şerîf ve Suriye seyahatlerinde her türlü misafirperverlik ve anlayışa karşı duydukları memnuniyete ve o bölgedeki siyasi duruma dâir	277

Görünüşte ziyaret, gerçekte ise gizli maksatlarını müzâkere etmek maksadı ile	
Kudüs-i Şerîf'e giden Ermeniler hakkında	288
İspanya kralı için Arap atları ve kısraklar almak üzere Kudüs-i Şerîf'e gelen heyeti	
Gazze ve Bi'rûssebi' taraflarına gitmesinde bir mahzûr olmadığı	289
İspanya kralı için Arap atları ve kısraklar almak üzere Kudüs-i Şerîf'e gelen	
heyetin Gazze ve Bi'rûssebi' taraflarına gitmesinde bir mahzûr olmadığı	290
Ziyâret için Kudüs-i Şerîf'e gelen Avusturyalılara ve Ruslara gereken kolaylığın	
gösterilmesi ve Ruslara Küçükkaynarca Antlaşması şartlarına uygun muâmelede	
bulunulması	291
Ziyâret maksadıyla Kudüs-i Şerîf'e gelecek olan beşyüz kişiden mürekkeb	
Almanyalı iki kafileye kolaylık gösterilmesi	294
Kudüs-i Şerîf rehberlerinden Abdullah Ensârî'nin bastırıldığı,	
Kudüs ve civârnâda bulunan mukaddes yer ve mekânları anlatan ziyâret rehberi	295
Ocak 1917 târihli bir seyahat varakası	296
Kudüs-i Şerîf'te Osmanlı Askerî bandosu	297
Alman imparatoru Mescid-i Aksâ'dan çıktığı sırada (1898)	297
Alman imparatoru Hazret-i Süleyman (a.s.)'ın kürsüsünün bulunduğu eski	
kapıdan çıkarken (1898)	298
Alman imparatorunun Kubbetü's-Sahre'ye girişi (1898)	298
Alman imparatorunun Kubbetü's-Sahre'den çıkıştı (1898)	299
Alman imparatoru Hazret-i Süleyman (a.s.)'ın kürsüsünü ziyaret ettiği sırada (1898) ..	299
Alman imparatoru Bâbü'l-Halîl'den geçtiği sırada (1898)	300
Alman imparatorunun Harem-i Şerîf'i ziyâreti (1898)	301

MÜLKİ TEŞKİLAT

Kudüs-i Şerîf sancağı beyinin sancak haricine çıkmaması ve sancağını muhafazayla	
meşgul olması hakkında	305
Kudüs-i Şerîf hisarı erenlerinin hisar ağasından olan şikayetlerinin araştırılmasına dair ..	305
Kudüs-i Şerîf'de sırasıyla Gazze Beyi Mahmud Bey, Beyşehri Beyi Ahmed Bey ve	
Safed Beyi Hudâverdi Bey'in sancakbeyliği yaptıklarını gösteren liste	306
Nablus Sancağı'nın Kudüs-i Şerîf'den ayrılarak Sayda Eyaleti'ne bağlanması hakkında ...	306

Kudüs-i Şerîf Sancağı'nda eşkiyalık yapan bedevîlerin ve bunlara göz yumup yardım eden mahallî idarecilerin cezalandırılarak emniyetin sağlanması	307
Kudüs-i Şerîf, Belkâ ve Maan sancaklarının birleştirilerek bu civarda bir vilâyet teşkil edilmesine ve bunun teferruatına dair	318
Kudüs-i Şerîf surunun kuzey tarafından yeni bir kapı açılarak Bâb-ı Cedîd ismi verilmesine ve bir karakol inşâsına dâir	341
Beytüllahm kasabasında belediye teşkilatının kurulmasına dair	342
Suriye, İskodra ve Kudüs'de itfaiye şubeleri teşkil etmeye gerek görülmeliğinden eskisi gibi itfaiye işlerinin belediye dairelerince yürütülmesi	344
Suriye, Beyrut ve Haleb vilâyetleri ile Kudüs-i Şerîf Sancağı idare meclisleri ve nizâmiye mahkemesi azâlarının yarısı müslim ve diğer yarısı gayr-i müslim olmak üzere dört kişiden oluşması	345
Kudüs'e bağlı Gazze dahilindeki Bir'üssebi' adlı mahalde teşkili irade gereğinden olan kaymakamlığa Koçgiri Kaymakamı Rauf, onun yerine de Mecitözü Kaymakamı İsmail Kemal Bey'in nakilleri	346
Bi'rûssebi' kazası merkezinde kasaba teşkil edilecek iki bin dönümlük arazinin alınması için müsâade istenmesi	347
Kudüs civarında teşkil edilen Bi'rûssebi' kazası merkezinde kurulacak kasaba için iki bin dönümlük arazinin satın alınmasına dair	348
Kudüs-i Şerîf'e tâbi Erîha'da bir müdüriyet teşkil olunarak bir müdür, bir kâtib ve birkaç nefer jandarma tayin edilmesine dâir	349
Ziyaretçileri tekrar yol tezkiresi almaktan kurtarmak ve bilhassa Rusya elçiliğinden yapılan şikayetlere bir çare olmak üzere Beirut'a bağlı Nâsîra kazasının Kudüs-i Şerîf'e bağlanması isteği dâir	350
Kudüs'ten Nâsîra'ya gidecek Rus ziyaretçilerden yol tezkiresi sorulmamasına ve Nâsîra kazasının Kudüs-i Şerîf'e bağlanması dâir	352
Kudüs-i Şerîf Sancağı idare meclisi azalığında bulunan Hristiyan milletlere mensup ruhanîlerin rütbelerine göre takaddüm edecekleri	354
Kudüs-i Şerîf merkezinde ve bağlı kazalarda bulunan polis dairelerine ve karakollara dair	357
Kudüs Belediye Reisi ve bir Osmanlı zâbiti	359
Kudüs'te bir Osmanlı mızıka bölümü	359
Bir Osmanlı mızıka bölümü	360

SU

Sahratullah-i Müşerrefe vakfına ait hamama su verilmesi için gerekli araştırmanın yapılması	363
Kudüs-i Şerif'e getirilecek su yolu için harcanmak üzere tahsis olunan altı bin beş yüz altının âkıbetinin araştırılması	364
Kudüs-i Şerif'deki Sahratullah-i Şerife evkafına bağlı Hz. Davud Hamamı'na, Kudüs-i Şerif'e gelen sudan bir miktar verilmesi	366
Kudüs-i Şerif'deki su sıkıntısının giderilmesi için Artas dağı civarından getirilmesi düşünülen suyla alâkalı gerekli incelemelerin yapılması	367
Kudüs-i Şerif su yollarını tamir edecek olanların yanına hisar eri verilmesi	368
Kudüs-i Şerif ile Haâlü'r-Rahman arasında bulunan harap birkelerin (havuz) tamir edilmesi	369
Kanuni Sultan Süleyman tarafından Mescid-i Aksa ve Sahratullah'a getirilen suyun yollarını muhâfaza etmeyen köylere ait vergi muâfiyetlerinin kaldırılacağına dair	370
Kudüs-i Şerif'de bulunan tamire muhtaç binalarla su yollarının tamirlerinin yapılması	372
Kudüs-i Şerif'e su sağlayan kanal ve su yollarıyla şehirde tamire muhtaç bulunan binaların tamirlerinin yapılması	374
Şam Valisi Yusuf Paşa'nın Kudüs-i Şerif'in su yollarını kendi kesesinden tamir ettirmeye başladığı hakkında	376
Kudüs-i Şerif'in su yollarının tamiri tamamlandığından halkın padişaha dua ve teşekkür ettikleri	377
Kudüs-i Şerif'in su yolları ve havuzları tamir edildiği, sair mukaddes yerlerin de tamir edilmesi için icap eden keşfin yapılması	378
Kudüs-i Şerif'in havuzlarıyla su yollarının tamir edilerek şere suyun ulaştırılmasından dolayı halkın Mescid-i Aksa'da toplanarak padişaha dua ettiklerine dair	380
Kudüs-i Şerif'in havuzlarıyla su yollarının tamir edilerek şere suyun ulaştırılmasından dolayı halkın Mescid-i Aksa'da toplanarak padişaha dua ettiklerine dair	382
Kudüs-i Şerif civarında bulunan havuzların su yolları tamir edildiğinden teşekkür havi Kudüs mutasarrifinin mektubıyla ahalinin mahzarinin padişaha takdim edildiğine dair .	383
Kudüs-i Şerif'deki Sahratullah ile sair mahallere akan suyun yollarının tamir masraflarına dair	384
Kudüs-i Şerif'in su ihtiyacının karşılanmasından halkın duyduğu memnuniyet ve bu hususta hizmetleri görülenlerin takdir edilmesi	385

Kudüs-i Şerîf'deki Halîlü'r-rahman Harem-i Şerîfi'ne akan Kaşkari suyunun harap olan yollarının tamirine ve sair bazı hususlarda icap edenlerin yapılmasına dâir	387
Sultan Süleymân Han vakıfindan Kudüs-i Şerîf'e gelen suyun yollarının tamirine dâir	388
Kudüs-i Şerîf'e su getirilmesi imtiyâzına dâir	389
Padişâhın cülusunun 25. yıldönümü münasebetiyle Kudüs'ün en mühim mevkii olan Babü'l-Halîl'de bir çeşme ve sarnıcı inşa edilmesine karar verildiğine ve çeşmenin temel atma merasiminin icra kılıldığına dair	391
Kanuni Sultan Süleymân Han Hazretleri vakıfindan olup on sekiz çeşmeye akan uç kaynak suyunun yolları bozulduğundan tamir edilerek Kudüs Harem-i Şerîfi'ne kadar su getirilmesi	392
Kudüs-i Şerîf'in genişleyip meskûn mahallerinin sur dışına taşması sebebiyle şehirde baş gösteren su ihtiyacının nasıl karşılanması dâir lâyiha	393
Arûb kaynak suyunun Kudüs-i Şerîf'e getirilmesinde gerekli olan meblâğın tedâriki için hayvan kesim vergisinin bu işte kullanılması	397
Kudüs'e yirmi dört kilometre mesafede bulunan Arûb menba suyunun şehre ulaştırılmasına ve bunun masraflarına dair	398
Yafa'ya su getirilerek arâzînin sulanması, bir tramvay tesisi ve şehirin elektrikle aydınlatılması gibi hususlar için verilen tekliflerin görüşülmESİNE dâir	400
Kudüs-i Şerîf'te Hizkiya Havuzu (1900)	402
Mescid-i Şerîf'teki Kayıt Bey'in sebîli (1900)	405
Beytullahm civârında Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın üç aded havuzuyla Filistinlilerin ordugâhı (1900)	406
Şadırvan (1900)	406
Kudüs Harem-i Şerîfi civarında Cesmâniye (Gethsemane) önündeki çeşme (1900)	407
Kudüs-i Şerîf'e su getirilmesi sırasında yapılan merâsim (1900)	408
Kudüs-i Şerîf'te bir merâsim sırasında duâ yapılrken (1900)	412
Kudüs Harem-i Şerîfi içinde yeni baştan yapılan su mahzeni (1900)	414
Kudüs Harem-i Şerîfi avlusunda bulunan Bâb-ı Hıttâ Çeşmesi (1900)	415
Şadırvan (1900)	416

Kudüs Harem-i Şerifi'nin batı tarafında bulunan kapısı önündeki çeşme (1900)	417
Beytullahm civârında Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın havuzları (1900)	418
Beytullahm civârındaki havuzlardan biri (1900)	420
Sultan havuzu ve kuyusu (1900)	421
Nâsîra'da Hazret-i Meryem Çeşmesi (Aynü'l-Azrâ) (1899)	422
Nâsîra'da Hazret-i Meryem Çeşmesi ve Osmanlı hamamı (1901)	422
Nâsîra'da Hazret-i Meryem Çeşmesi (1899)	423
Halîlürrahman'da su tulumları imâlâtı (1900)	423
Nâsîra'da Hazret-i Meryem Çeşmesi (1912)	424

SAĞLIK

Kudüs-i Şerîf'de bir askerî hastahane inşâsı	427
Kudüs-i Şerîf'de vazifede bulunan yabancı tabib, cerrah ve eczacıların burada vazife yapabilmeleri için Mekteb-i Tıbbiye'den diploma almaları gerekip gerekmediğine dair	428
Kudüs-i Şerîf'te yaşayan Osmanlı tebaası ve buraya gelen Müslüman ziyaretçiler için bir hastahane yapılmasına ve bunun masraflarına dair	430
Gazze kazasına İstanbul'dan bir tabib tayîn edilmesi	432
Kudüs-i Şerîf civarına ebe olarak Emetullah hanımın tayîn edildiği	434
Kudüs-i Şerîf'de diplomasız çalışan eczacıların sanattan men'le eczahanelerinin kapatılması ve yabancı okul mezunlarının İstanbul'da imtihân olunduktan sonra eczacılık yapmalarına izin verilmesi	435
Kudüs-i Şerîf'de diplomasız eczacılık yapanların dükkânlarının kapatılarak meslekten men' edilmeleri	437
Kudüs-i Şerîf'te kuduz hastalığına yakalananların tedâvî edilmeleri için bir hastahane açılma isteğine dair	439
Kudüs'te Osmanlıların inşa ettiği hastahâne (1878)	440
Kudüs Askerî Hastahâne Müdürü Doktor Tevfik Kenan	440
Kudüs'te yaralı Osmanlı askerleri	441
El-Arîş'te Osmanlı Hilâl-i Ahmeri'nin pansuman yeri (1916)	441

MAARİF

Kudüs-i Şerîf'de Kamame Kilisesi yakınında bulunan tabakhanenin yaydığı kokudan dolayı başka yere nakli ve orada rüştiye mektebi inşa edilmesi	445
Kudüs-i Şerîf'de inşa olunan rüşdiye mektebi için muallim ve bevvâb tayini	447
Kudüs-i Şerîf Rüşdiye Mektebi'nin tamiri ve genişletilmesi	448
Kudüs-i Şerîf ve civarının umûmî ahvâline, misyonerlerin ve bilhassa İngilizlerin buralardaki faaliyetlerine ve bunlara karşı durmak için Kudüs'de, Mısır'daki Câmiu'l-Ezher'e muadil bir üniversite tesis edilmesine dair Nablus mutasarrifinin raporu	449
Kudüs-i Şerîf ve civarının umûmî ahvâline, misyonerlerin ve bilhassa İngilizlerin buralardaki faaliyetlerine ve bunlara karşı durmak için Kudüs'de, Mısır'daki Câmiu'l-Ezher'e muadil bir üniversite tesis edilmesine dair Nablus mutasarrifinin raporu	454
Kudüs-i Şerîf mutasarrifinin mektepler tesisiyle maârif husûsundaki faaliyetlerine dair	455
Kudüs-i Şerîf Sancağı dahilinde Trapist rahiblerine âit el-Katrûn isimli manastır ve ziraat müessesesine el konularak orada Ziraat Tatbikat Mektebi açılması	458
Kudüs-i Şerîf Mekteb-i İdâdîsi (Kudüs Lisesi)	460
Kudüs'te coğrafya mektebi talebe ve muallimleri	460

İSKAN

Kudüs-i Şerîf ile Belkâ Sancağı arasındaki ovaya ahâli iskânı için gerekli şartların sağlanması	463
Osmanlı ülkesine gelmek isteyen Musevi muhacirlerin, kanunlara riâyet ve Filistin dışında yerleştirilmek şartıyla kabulüne ve sair hususlara dair	465
Musevilerin Kudüs-i Şerîfi ziyaret müddetlerinin bir aydan üç aya çıkarılmasına ve bununla alâkalı bazı hususlara dair	468
Kudüs-i Şerîf ve civarına Yahûdî göçünün artmasıyla nüfus ve emlak üstünlüğünün bunlara geçtiğine, livada eğitimin vaziyetine ve Gazze'deki bedevî kabileleri arasındaki muharebeye dair rapor	469
Kudüs-i Şerîf ve civarında bir Musevi devleti kurmalarına engel olmak gayesiyle Musevilerin Osmanlı topraklarında üç aydan fazla iskân ettirilmemelerine, toprak satın almalarına izin verilmemesine ve Yahûdîler İttihâdi ve İntikam isimli Yahûdî cemiyetlerinin faaliyetlerine dair	475

Kudüs-i Şerîf'de bulunan Eriha Çiftlik-i Hümâyûnu çiftçilerinin nüfus muameleleri yapıldıktan sonra askeriyeye teslim edilmeleri	483
Askerlikle mükellef olmadıklarından dolayı kendilerinden bedel olarak senelik vergi alınmakta olan Kudüs civârındaki Müslüman ve göçebe Kîbtîlerin yerleşik hayatı geçirilerek askere alınmaları ve bedel olarak alınmakta olan vergilerinin kaldırılması . . .	485
Beyrut ve Suriye vilâyetleriyle Kudüs-i Şerîf Sancağı dâhilinde satışı yasaklanmış olan devlet arazisine civardaki halk tarafından yapılan tecâvüzlerin men'i için, Musliman aşiretlerin ve muhacirlerin iskân edilmesi	487
Kudüs-i Şerîf Sancağı'nın Salt kazasında iskân ettirilmek üzere Konya'dan İzmir yoluyla Yafa'ya sevk olunacak Kafkasya muhacirlerinin nakliye masrafları hakkında	488
Kudüs-i Şerîf dâhilinde teşkil edilen Bi'rûssebi' kazası merkezinin kasaba haline getirilmesi için orada bulunan iki bin dönümlük arazinin satın alınması ve gerekli binalar inşa edilerek urbanın iskân edilmesi	489
Sudan'dan Kudüs-i Şerîf'e gelen muhacirlerin iskân edilme taleplerine dair	493

Önsöz

Kudüs veya Osmanlıların daimâ kullandığı şekliyle Kudüs-i Şerîf, üç mukaddes İslâm beldesinden biridir. Kudüs'ün ehemmiyeti, Mescid-i Aksâ'nın, yani İslâm'ın üç mukaddes mabedinden ikincisinin burada bulunmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Kudüs'te pek çok peygamber de medfundur.

Miladî 638 yılında, Hazret-i Ömer (r.a.) devrinde İslâm orduları tarafından fethedilen Kudüs, 88 yıllık bir Haçlı dönemi (1099-1187) dışında daima bir İslâm yurdu olarak kaldı. Eyyubî ve Memlûk hakimiyetlerini gören şehir 1516 yılında Osmanlı Devleti'nin idaresi altına girdi. Osmanlı Devleti'nin Kudüs'e verdiği ehemmiyet, fethinden sonra burada yoğun bir imar faaliyetinin başlamasına vesile oldu. Bilhassa Kanunî Sultan Süleyman devrindeki çalışmalar, şehirdeki mukaddes mekânların tamir edilmesi, şehrə su getirilmesi, bugün hâlâ ayakta olan surların inşası gibi faaliyetler üzerine yoğunlaştı. Padişahın hanımı Hürrem Sultan'ın yaptırdığı, cami, medrese, han, imâret gibi binalardan oluşan külliye de yüzyıllarca Kudüs halkına hizmet etti.

XVIII. yüzyıla kadar istikrarlı durumunu devam ettiren Kudüs, bu asırda merkezî idaredeki bazı zayıflıklara bağlı olarak yerli iktidar sahiplerinin güçlendiği, zaman zaman isyanların çıktıığı bir şehir oldu. Fakat devlet bu karışıklıklara kısa sürede çözüm bularak asayışi sağlıyordu. Yüzyılın sonunda Napolion'un Mısır'dan başlatıp kuzeyde Akkâ'ya kadar sürdürdüğü işgal harekâtında tecdide maruz kalmakla beraber Kudüs herhangi bir zarar görmedi.

XIX. asırın ikinci yarısından itibaren yine Kudüs'te devlet tarafından büyük hizmetlerin yapıldığını görüyoruz. 1863'te kurulan Kudüs belediyesi, şehir temizliği, kanalizasyon sistemi, aydınlatma ve sokak düzenlemesi gibi sahalarda mühim hizmetler ifa etmiştir. Sultan İkinci Abdülhamid Han devrinde 1886 yılında Kudüs'te polis gücü oluşturulması, 1891'de belediye hastahanesinin hizmete açılması, 1900 yılında saat kulesinin inşa edilmesi gibi faaliyetlerle şehirdeki hizmetlere devam edilmiştir. Bu devirde devletin ugraştığı en büyük problemlerin başında ise bir türlü engellenemeyen Yahudi göçü gelmektedir.

Kudüs'ün Osmanlı idaresindeki müreffeh, huzurlu ve âdil devri 400 yıl sürdü. 1917 yılı Aralık ayında, Birinci Dünya Savaşı devam ederken İngilizler tarafından işgal edildi. Böylece Kudüs'teki yaklaşık 1200 yıllık İslâm hâkimiyeti de sona ermiş oldu.

Çamlıca Basım Yayın, Osmanlı Devleti'nin Kudüs-i Şerîf'teki hizmetlerini, padişah ve devlet adamlarının bu mukaddes şehrə gösterdiği tazim ve hürmeti ortaya koymak maksadıyla "Vesika ve Fotoğraflarla Osmanlı Devrinde Kudüs" isimli çalışmayı okuyucularına takdim ediyor.

Vesika ve fotoğraflardan oluşan kitapta vesikalar, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan binlerce vesika arasından seçilmiş ve hem görüntü hem de transkribe metin olarak verilmiştir. Yine arşivden çok sayıda plan ve kroki de vesikalarla birlikte sunulmuştur. Fotoğraflar ise Yıldız Fotoğraf Albümü ile Çamlıca Basım Yayın Fotoğraf Arşivi'nde bulunan malzeme arasından seçilerek kitaba dercedilmiştir.

Kitap iki ciltten oluşmaktadır. Her cilt de kendi içinde bölümlere ayrılmaktadır. Birinci cilt Mükkades Mekânlar, Vakıf, Ziyaretler, Mülki Teşkilât, Su, Sağlık, Maarif ve İskân olmak üzere sekiz bölüme ayrılmıştır. Bölümlerde önce vesikalar, sonra fotoğraflar verilmiş, vesika ve fotoğrafların bir-biriyle uyumlumasına, mevzu bütünlüğünü bozmayacak şekilde bulunmasına dikkat edilmiştir. İkinci cilt ise Hukuk, İmar, Ekonomi, Güvenlik, İçtima-i Hayat, Dini Hayat, Anlaşmazlıklar bölümle-rinden oluşmaktadır.

Bu kitabın hazırlanması sırasında desteklerini gördüğümüz Mehmed Taştan, Fuat Recep, Ali To-köz, Şefik Kanyılmaz, İsa Aksoy, İsa Özalp, Sabit Bekçi beylere teşekkürü bir borç biliriz.

Çamlıca Basım Yayın
İstanbul 2009